

Akdes Nimet Kurat, Tarihçilik ve Tarih Öğretimi

Akdes Nimet Kurat, Historiography and History Teaching

Ahmet VURGUN*

Muhammet AVAROĞULLARI**

Özet: Türkiye’de tarih ilmi ve tarihçiliğin gelişmesine Rusya Türkleri büyük katkı sağlamışlardır ki bu isimlerden biri de Akdes Nimet Kurat’tır. 1903 yılında Tataristan’da doğan Kurat, 1922’de Türkiye’ye gelerek, Fuad Köprülü’nün yanında tarihle ilgili ilk çalışmalarına başlamıştır. Araştırmalarda bulunmak üzere pek çok kez yurtdışına çıkmış, gittiği ülkelerdeki dili öğrendiği gibi oralarda Türk tarihi ile ilgili olan kaynakları da incelemiştir. Türk lehçelerinin yanı sıra 9 dil bilen Kurat, 23 kitap ve 79 bilimsel makale olmak üzere pek çok eser kaleme almıştır. Türk tarihine bir bütün olarak bakan Kurat, çalışmalarını da bu doğrultuda sürdürmüştür. Ayrıca doğup büyüdüğü ortamın etkisi de Kurat’ın tarihçiliğini şekillendirmiştir. Kurat, tarih araştırmalarında kaynaklar üzerinde önemle durmuş, çalışmaların kaynak ve orijinal vesikalardan yararlanılarak ilmi metotlar çerçevesinde yapılması gerektiğini belirtmiştir. Ezberci tarih öğretimine karşı çıkan Kurat, akademik tarih öğretiminin nasıl olması gerektiğinden de bahsetmiştir. Sadece çalışmaları ile değil aynı zamanda “hoca” kimliği ile de dikkati çeken Kurat, Türk tarihçiliğine bugün de hizmet eden pek çok akademisyenin yetişmesine katkı sağlamıştır. Bu çalışmada Akdes Nimet Kurat’ın hayatı, akademik faaliyetleri, Türk tarihi, tarihçilik ve tarih öğretimi ile ilgili görüşleri, tarih anlayışı hakkında bilgi verilerek bazı değerlendirme ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Akdes Nimet Kurat, Tarihçilik, Tarih Öğretimi, Türk Tarihi, Tarih Anlayışı

Abstract: Russian Turks contributed a lot to development of history and historiography in Turkey. Akdes Nimet Kurat is one of those Russian Turks. Kurat, who was born in Tartary in 1903, came to Turkey in 1922 and began his initial studies in history under supervision of Fuad Koprulu. He traveled abroad many times to make investigations, and he studied sources related with Turkish history by learning language of the host country as well. Kurat, who was able to speak 9 foreign languages besides Turkish dialects, did many studies, including 23 books and 79 of those are scientific articles. Kurat, who perceived Turkish history as a whole, continued his works in this direction. Additionally effect of the environment where he was born shaped his historiography. Kurat stressed greatly on importance of sources at historical studies. In this case; he stated that historical studies must be conducted in the framework of scientific methods by using original documents and sources. concerning history education, Kurat was opposite to learn by memorizing and he explained how academic history history education should be. Kurat, who takes the attention not only due to his

* Sorumlu yazar, Arşt. Grv., Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, E-posta: ahmetvurgun@msn.com

** Öğrt. Grv., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Fakültesi

works but also due to his “hodja” identity, contributed a lot to academically growth of many academicians who have still been serving to Turkish historiography. In this study information about Akdes Nimet Kurat’s life, academic studies, his ideas related to Turkish history and historiography were given, and some evaluations and suggestions were done.

Keywords: Akdes Nimet Kurat, Historiography, History Education, Turkish History, Conception of History

Giriş

19. yüzyıl sonlarına doğru Osmanlı Devleti’nde yenileşme çabaları artmış, siyaset, ekonomi, hukuk, düşünce ve eğitim gibi alanlarda pek çok gelişme meydana gelmiştir. Bu bağlamda yeni fikirler de Osmanlı ülkesine girmeye başlamıştır. Dönemin Osmanlı bürokrat ve aydınları, ülkeyi ayakta tutmak için yeni fikirler üretme çabasına girmişlerdir. Bu çaba ve çalışmalar, Türk nüfusun yoğun olarak yaşadığı Çarlık Rusya’sında da gündeme gelmeye başlamıştır. 18. ve 19.yy’da hızla gelişip büyüyen Çarlık Rusya’sı, Kırım, Kazan ve Türkistan coğrafyasının kontrolünü ele almıştır. Bu ortamda hem Rus yenileşme, bilim ve entelektüel hayatından etkilenen hem de bir “milli uyanış” için kafa yoran bir grup Türk aydın ortaya çıkmıştır (Koç, 2011: 67). 1907’den sonra Çarlık Rusya’sının aydınlar üzerinde baskıcı bir politika izlemesi, Osmanlı ülkesinde ise II. Meşrutiyetin getirdiği hürriyet havası, Çarlık Rusya’sındaki Türk aydınların İstanbul’a gelmelerine neden olmuştur (Kanlıdere, 2004: 160). Bu aydınların pek çoğu, Türkiye’deki fikri hayatı derinden etkilemişlerdir. Rusya Türklerinin gelişi, Türkiye’deki ulusal tarih yazımının meşrutiyet döneminde temellerinin bu aydınlar tarafından atılmasının zeminini hazırlamıştır (Ersanlı, 2003: 79). Tarih ve kültür çalışmalarının öncülüğünü yürüten Rusya Türkleri, cumhuriyet döneminde ise bu etkinliklerini artırmışlardır. Copeaux’un ifadesiyle: “Sadri Maksudov ve Yusuf Akçura cumhuriyet Türkiye’sinde kültürel iktidarın doruğuna yükselmişlerdir” (Copeaux, 1998: 25).

Yusuf Akçura ve Sadri Maksudi’den başka Abdullah Battal Taymas, Musa Carullah, Reşit Rahmeti Arat gibi isimler de Kazanlıdır. Keza Kazan’ın kültürel birikiminin etkilediği coğrafyadan olan Ayaz İshaki, Zeki Velidi Togan ve Abdulkadir İnan gibi isimler de dikkati çekmektedir. Bu kültür coğrafyasında yetişenlerden birisi de cumhuriyet dönemi Türk tarihçiliğinin önde gelen isimlerinden birisi olan Akdes Nimet Kurat’tır. Kurat’ın Kazan’da yetişmesi, duygu ve düşünce dünyasını şekillendirmiştir. Kurat’ın tarih algısı, tarihe ve tarihçiliğe bakışı, çalışmaları ve tarih öğretimi ile ilgili görüşleri, bugün de Türk tarihçiliğinin ve tarih eğitiminin gelişimi bağlamında önemini korumaktadır.

Akdes Nimet Kurat'ın Hayatı

Akdes Nimet Kurat, bugünkü Rusya Federasyonuna bağlı Tataristan Özerk Cumhuriyetinin Şişmink semtinin Berkete köyünde dünyaya gelmiştir (22 Nisan 1903). İlk, orta ve lise tahsilini Rus okullarında tamamlamış olmasına rağmen, aile çevresinin, özellikle de Türkçü bir tarihçi olan Hadi Atlasî'nin,¹ Kurat'ın tarihçiliğinde ve fikirlerinin şekillenmesinde önemli tesirleri olmuştur (Sevim, 1971: 5).

1922'de Rusya'da tasfiye hareketlerinin başlaması üzerine bu ülkeden ayrılan Kurat, Polonya üzerinden İstanbul'a gelmiş ve 1924'te Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına kabul edilmiştir. İstanbul'da Dâr-ü'l Fünûn'un felsefe ve tarih şubesinde talebelik yapmış, 25 Ağustos 1925'te Fuat Köprülü, Kurat'ı Türkiyat enstitüsüne asistan olarak almış ve Kurat'ın Türkiyat Enstitüsünde yaptığı çalışmalarla akademik hayatının temelleri şekillenmiştir (Yazılıtaş, 2003: 737). 1929'da Maarif Vekâleti hesabına doktora çalışması için Almanya'ya gönderilen Kurat, Hamburg ve Breslav üniversitelerinde Doğu Avrupa tarihi, Bizans tarihi, Felsefe ve Ekonomi dersleri almış ve 1933'te Bizans tarihi sahasında hazırladığı tez ile Edebiyat (Felsefe) doktoru payesini almıştır. Kurat, Almanya dönüşü İstanbul Edebiyat Fakültesi'ne "Ortazamanlar tarihi" doçent adaylığına atanmıştır. 1937'de ise İsveç'e giden Kurat, "Prut Seferi ve Barışı" adlı eserinin hazırlıklarını bu ülkede yapmıştır. Berlin, Viyana, Paris ve Londra arşiv ve kütüphanelerinde de çalışmalarda bulunan Kurat, Avrupa dönüşü sonrası Denizli Lisesi ve Gazi Terbiye Enstitüsü'nde tarih öğretmenliği yapmıştır (1939-1941). 1941'de Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesinde Orta Çağlar doçenti olan Kurat, 1944'te ise aynı fakültede profesörlüğe yükselmiştir. Kurat, 1953-1955 yılları arasında Dil ve Tarih-Coğrafya fakültesinde dekanlık görevinde de bulunmuştur (Sevim, 1971: 5-6). İzmit yakınlarında geçirdiği trafik kazasında ağır yaralanan Kurat, 8 Eylül 1971 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

Akademik Çalışmaları

Türk lehçelerinin yanı sıra Rusça, Almanca, İngilizce, Fransızca, Lehçe, İsveççe, Arapça, Farsça ve Yunanca dillerini bilen Kurat, Türkiye Türkçesi'nde kullanılan bir tabir olan "mütebahhir" (bilgisi deniz gibi geniş, engin, bilge) bir tarih bilgini olarak hafızalarda yer

---

¹ Hadi Atlasî (1875-1940): Usul-i Cedid hareketi savunucularından olan, Türklerin Ruslaştırılması politikasına karşı çıkan, Sibir Tarihi, Suyum Bike ve Kazan Hanlığı gibi kitapların yazarı olan ünlü Türk tarihçisidir. Geniş bilgi için bkz: Akdes Nimet Kurat, "Kazan Türkleri'nin Tanınmış Tarihçi ve Milliyetçilerinden Hâdî Atlas (1875-1940?)", Reşit Rahmeti Arat İçin, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını, Ankara, 1966, 352-362.

almıştır. Çeşitli konularda 23 kitap ve bazıları kitap boyutunda olan 79 bilimsel makale kaleme almıştır. Göktürkler, Malazgirt, ilk Türk denizcilik faaliyetleri, Osmanlı Tarihi'nin Bizans kaynakları, Türkiye'nin İsveç, Lehistan, İngiltere ve ABD ile ilişkileri, Bulgar ve Sırp kronikleri, I. Dünya Savaşı'nda Türkiye-Almanya münasebetleri gibi eserleri, onun mütebahhir (bilgisi deniz gibi geniş, engin, bilge) tarihçiliğinin tabii bir neticesi olmuştur (Genç, 2007: 568). Bu noktada Kurat'ın yabancı dil bilgisinin zengin olmasının da etkisinin olduğu göze çarpmaktadır.

Kurat'ın öğrencisi Reşat Genç'e göre : *“Akdes hoca doğduğu toprakların tarihine her zaman büyük bir özlem ve bağlılık duymuş, kendini manen hep bağlı saydığı toprakların ve insanların tarihini aydınlatmak ve bu tarihi Türkiye Türklerine ve insanlık âlemine tanıtmaya amacı gütmüştür”* (Genç, 2007: 568-569). Kurat'ın çalışmalarında Karadeniz'in kuzeyindeki Türk devletleri ve kavimleri, Rusya tarihi ve Türk-Rus münasebetlerine özellikle değinmesi bu durumu göstermektedir. Kurat, araştırma ve eserlerinin yanı sıra, toplumsal alanda yaptığı çalışmalarla da dikkat çekmiştir. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi dekanlığı sırasında (1953-1955) Ankara ilim çevrelerinde takdirle karşılanan, pek çok ilim adamının katıldığı ve sayısı 50'yi aşan “Tarih Kollokyumları” düzenleyip idare etmiştir (Türk Kültürü, 1971: 946). Bu noktada Kurat'ın hem tarihi toplumsallaştırma hem de tarihçiler arasında fikir ve sosyal bir zemin teşkil etmeye çalıştığını ifade edebiliriz.

Tarih Metodolojisi, Türk Tarihi ve Tarihçiliği Hakkındaki Görüşleri

Tarihin kendine özgü bir disiplin haline gelmesinde Alman tarihçi Ranke'nin büyük bir etkisi olmuştur. Ranke için belge vazgeçilmez olup belge yoksa tarih de yoktur. Tarihçi, gerçeği belgelerde aramalı ve onu çıkarmalıdır. Gerçek belgelerde saklı olup onların kritik edilmesiyle ortaya çıkmaktadır (Acun, 2010: 91). Ranke'deki bu özellik Kurat'ta da karşımıza çıkmaktadır. Tarih araştırmalarında kaynaklar hususuna önem veren Kurat, Türk tarihi hakkında doğru bilgi edinmek için ana kaynak ve orijinal vesikalardan yararlanarak bu yolla eserler yazılması gerektiğini ve yazılacak eserlerin de rastgele değil, ilmi metotlar çerçevesinde hazırlanmasını vurgulamıştır (Yazılıtaş, 1996: 35). Bu bağlamda, çalıştığı konular hakkındaki eserleri ve arşiv belgelerini görmek için belgelerin olduğu her yere gitmiş, öğrencilerini de bu konuda teşvik etmiştir. Pek çok kez öğrenci gruplarının başında İstanbul'a gitmiş, onlara müzeleri, kütüphaneleri ve arşivleri tanıtmış, belgelerden yararlanmanın metotlarını da kısaca anlatmıştır (Işıksal, 1971: 53). Kurat'ın burada öğrencilerinin birincil

kaynakları doğrudan tanınmasını amaçladığını ifade edebiliriz. Birincil kaynakların kullanılması, öğrencilerin tarihsel kavramlarla tanışmasını sağladığı gibi, geçmişte yaşamış insanlarla doğrudan temas kurma imkânı da vermekte ve bilgi, beceri ve analiz yeteneklerinin de gelişmesini sağlamaktadır (Ata, 2002: 81).

Kurat'ın tarihçiliğinde dikkat çeken hususlardan birisi, çalışmalarında çok zengin ve çeşitli kaynaklardan faydalanmış olmasıdır. Mesela Malazgirt zaferiyle ilgili olarak kaleme aldığı "*Malazgirt Savaşı'na Ait Yazı ve Tetkikler*" adlı makalede, Arap, Bizans-Yunan, Alman, Rus, Fransız, İngiliz ve Osmanlı tarihçilerinin eserlerinden istifade ettiği görülür (Kurat, 1971a). Kurat, yurtiçindeki kaynakların yanı sıra yabancı ülkelerin arşiv ve kütüphanelerinde yer alan Türk tarihiyle ilgili malzemeleri bulup incelemiş ve bunları Türk ve dünya tarihçiliğinin hizmetine sunmuştur (Kurat, 1937; Kurat, 1948; Kurat, 1949).

Kurat'ın tarih literatürüne yeni girmiş olan "Karşılaştırmalı Tarih" yönteminden istifade ettiği de dikkati çekmektedir. Marc Bloch (2007), toplumların zaman-mekân ile benzerlik ve farklılıklarının karşılaştırılması gerektiğini vurgulamıştır. Kurat'ın bu yöntemi uyguladığını görmekteyiz. Yurtdışında bulunan arşiv malzemelerini araştırıp incelemesi bunu göstermektedir. Kurat, Türk tarihi araştırmalarında Türk tarihçilerinin önde olmasını yani bizlerin yabancıları değil, onların bizleri kaynak göstermesini istemiştir. Bunun için de tarihçilerin, Batı tarihçileri tarafından kaleme alınan, Türk tarihi ile ilgili eserleri ve belgeleri takip edecek kadar lisan bilmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca, tarihçilerimizin dil bilmemeleri sebebiyle bilinen Türkçe kaynaklar ve birkaç klasik batı eserini tetkik edip aynı şeyleri tekrarlamalarından ve kendimize özgü, medeni dünya ölçülerinde bir tarih anlayışı ortaya konmamasından yakınmıştır (Işıksal, 1971: 53). Kurat, bu düşüncesi doğrultusunda talebeleriyle hassaten ilgilenmiş ve onlara iyi bir tarihçi ve araştırmacı olmanın ilgili dilleri bilmekten geçtiğini sık sık vurgulamıştır (Yazılıtaş, 1996: 15).

Kurat, tarih terminolojisinde önemli bir yer tutan "tarihin devirlere ve çağlara taksimatı" konusunda da bazı hususlara değinmiştir. Tarihin çağlara ayrılmasının mektep tedrisatında kolaylık sağlamak için yapıldığını belirtmiş, Ortaçağlar ve diğer çağların hangi tarihle başlaması gerektiğini sorusunu gündeme getirmiştir. Ortaçağın başlangıcı ile ilgili çeşitli tarihlerin öne sürüldüğünü söylemiştir ki "Kavimler Göçü" , "Batı Romanın sükût yılı olan 476" ve " Roma İmparatorluğunun ikiye ayrıldığı 376 Yılı" nı örnek vermiş ve bu tasnifin genelde Avrupa tarihi göz önüne alınarak yapıldığını belirtmiştir (Kurat, 1971b: 28). Kurat, bu

tasnifin içerisinde Kavimler Göçü'nün başlangıcı olan 375 yılını Ortaçağın başlangıcı olarak kabul etmenin, diğer tarihlere göre daha uygun olduğunu ifade etmiştir. Bu olayın Avrupalı milletlerin teşekkülünde ve bazı devletlerin kuruluşunda etkili olması, Hunlarla başlaması ve doğrudan Türk tarihini ilgilendirmesi, bu düşüncesinde etkili olmuştur. Yine aynı şekilde Ortaçağın sonu meselesi konusunda da; İstanbul'un Türkler tarafından fethi olan 1453 yılının, Amerika'nın Kristof Kolomb tarafından keşfi olan 1492 yılının, dini reformun başlangıcı sayılan 1517 ve matbaanın icadı 1450-1455 yıllarının, Ortaçağın sonu olduğu şeklinde görüşler olduğunu söylemiştir. Dünya tarihinin gidişatını ve insan zümreleri arasındaki ilişkilerin cihanşümül bir vaziyet kesbete başladığı Amerika'nın keşfi tarihi 1492 yılını, Ortaçağın sonu Yeniçağın başlangıcı olarak kabul etmenin uygun olacağını belirten Kurat, Ortaçağ Tarihi'ni, Bizans ve Doğu Avrupa tarihi hariç olmak üzere dört bölüme ayırmıştır:

1. Kavimler Göçü'nden Verdün Muahedesi'ne kadar olan dönem (375-843)
2. Verdün Muahedesi'nden Haçlı seferlerine kadar olan dönem (843-1096)
3. Haçlı Seferleri (1096-1270)
4. Haçlı Seferleri'nden Amerika'nın keşfine kadar olan dönem (1270-1492) (Kurat, 1971b: 29-30).

Kurat'ın metodolojisinin çok yönlü olduğunu ifade edebiliriz. Kurat, araştırmalarını sadece arşivlerde ve kütüphanelerde yapmamış, alan gezisi, yerel ve sözlü tarih açısından örnek teşkil eden çalışmalarda da bulunmuştur. Doğu Anadolu'daki Türk-Rus münasebetlerini ve Kafkas Cephesi'ni etraflica aydınlatmak ve anlatmak için 1967 yılında Erzurum ve Kars illerine araştırma gezisi düzenlemiş, Milli Mücadele Dönemi'nin Erzurum ve Kars'ı hakkında belge ve yayınların dışında halktan da bilgi edinmeye çalışmıştır (Kırzioğlu, 1973: 42). Bu doğrultuda Erzurum'daki Aziziye tabyaları ve Köprüköyü Şehitleri Anıtı'nı ziyaret etmiş, sözlü tarih perspektifinden Erzurum'un 93 harbi ve 1916'daki düşüş felaketi hakkındaki hatıraları tespit etmiş ve notlar almıştır. Kurat bunun yanı sıra, Sarıkamış Harekâtı sahalarını tanımak için Allahuekber Dağları'ndaki şehitlikleri ziyaret edip harekâtla ilgili komşu köylerdeki yaşayanlardan hatıraları tespit etmeye çalışmıştır. Çalışmalarını Ardahan'da da devam ettiren Kurat, Sarıkamış Harekâtı'nda Rus Ordusu'nda panik olup olmadığını tespit etmek için tarafsız bir şekilde tahkikatta bulunmuş, bölgedeki Türklerin yanı sıra, Çarlık dönemi zamanında bölgeye yerleştirilen Rus, Ukraynalı ve Estonyalı göçmenlerle de görüşüp durumu tahkik etmeye çalışmıştır (Kırzioğlu, 1973: 44).

Tarih ve Tarihçilik Algısı

Kurat'ın tarih algısındaki dikkati çeken husus, tarihi aynı zamanda geçmişten ders alma noktasında bir araç olarak görmesidir. Şöyle ki Kurat, Türk tarihinin en önemli bölümü olarak yakınçağı görmüştür. Mağlubiyetlerin nedenlerini öğrenir, öğretir ve bu hatalar düzeltilirse medeni dünyada layık olunan noktaya ulaşabileceğini belirtmiştir. Bunun için önce yakınçağda Osmanlı Devleti'nin durumunu gösterecek eserler neşrederek işe başlanması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca Yakınçağ ile ilgilenen tarihçilerin mutlaka Rusça ve Balkan dillerini bilmeleri gerektiğini de ifade etmiştir (Işıksal, 1971: 54).

Milli tarih, bütün milletlerde olan tabii bir durumdur. Ranke'nin de belirttiği gibi milletlerde milli tarihin oluş seyri farklı gibi gözükse de her milletin tarihinde umumi durumla ilgili bir taraf kendini belli etmektedir (Şanbey, 1960: 276). Kurat da "milli tarih" üzerinde özellikle durmuş, gençlerin milli tarih anlayışı içerisinde yetiştirilmesi gerektiğini vurgulamış, milli tarihi bilme ve onun değerini kavrama zorunluluğundan bahsetmiştir. Kurat (1953), bu konudaki düşüncelerini şöyle açıklamıştır:

Bütün medeni milletler kendi milli tarihlerine kıymet verirler, gençliği bu esaslar üzerinde yetiştirmeye çalışırlar. Bununla yan yana aynı zamanda insanlık tarihinin ana hatlarını, beşeriyetin inkişafındaki büyük basamakları aydınlatmaya çalışırlar. Bizim de takip edeceğimiz yolun aynı olması lazımdır. Bunun içindir ki bir mühendis, eczacı, teknisyen, hekim, avukat veya herhangi bir meslek sahibinin milli tarihimizin ve insanlık tarihinin değeri hakkında bir fikir sahibi olması şarttır; bilhassa Türk tarihinin ana hatlarını ve Türklerin medeniyete yaptıkları hizmetler hakkında bilgileri olması gerekir. (s. 18)

Kurat, Yolluğ Tigin'i² ilk Türk tarihçisi ve yazarı olarak görmektedir. Ona göre Türk tarihinin ilk müspet yazılı kaynaklarından en önemlileri olan biri Orhun Yazıtları'nı Yolluğ Tigin Tekin kaleme almıştır. Orhun Yazıtları'nda Göktürk Kağanlığı'nın kuruluşunun anlatılması hasebiyle bu yazıtlar birer tarihi eserdir ve bundan dolayı Yolluğ Tigin de ilk Türk tarihçisi olma payesi kazanmıştır (Kurat, 1952: 49).

---

² Yolluğ Tigin, Orhun Kitâbeleri'nin yazarı olup Göktürk hakanlarından Kapağan Kağan'ın en küçük oğludur. Bilge Kağan ve kardeşi Kültigin adına dikilen mezar taşlarını Tonyukuk'un emriyle kaleme almıştır. Geniş bilgi için bkz: Muharrem Ergin, *Orhun Abideleri*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 2002.

Kurat (1948), tarihçiliğin mesuliyet ve sorumluluklarından bahsederek tarihçilere seslenmiş ve bazı tavsiyelerde bulunmuştur:

Milli tarihimizin etraflıca aydınlatılması için hem yurdumuzdaki hem de başka memleketlerdeki tarih vesikaları ve kaynaklarından istifade etmek mecburiyetindeyiz. İlmi tarih araştırmaları ancak bütün malzemenin etraflıca incelenmesiyle mümkündür. Bütün malzemeden istifade de araştırma yapanın birçok diller bilmesi, geniş malumat sahibi olması, ilmi metoda tamamıyla vakıf olması ile mümkündür. Bundan ötürüdür ki hakiki bir tarihçinin vazifesi hem çok zor hem çok mesuliyetlidir. Zordur çünkü metotlu bir şekilde malzeme toplamak, arşivlerde, müzelerde ve kütüphanelerde dağınık evrakı bulup çıkarmak, okumak ve kıymetlendirmek lazım gelmektedir. Mesuliyetlidir, çünkü tarihçi ortaya koyduğu görüşlerinden dolayı doğru veya yanlış fikirlerin doğmasına sebep olabilir. (s. 676)

Kurat, düşünceleriyle, eserleriyle ve uygulamalarıyla, Türk tarihini bir bütün olarak değerlendirmiştir. Bu bağlamda Kurat'ın tarih anlayışı ile ilgili olarak Necati Akder şu değerlendirmede bulunmuştur: “ *Prof. Dr. Akdes Nimet Kurat'ın bütün hayatını vakfetmiş olduğu tarih problemi hep aynı mihver etrafında dönmüştür. Bu problem, Osmanlı İmparatorluğu ve onun varisi bulunan Türkiye Cumhuriyetinin gerçek istiklal şartlarını izah etmek zaruretine temas etmektedir*” (Akder, 1971: 922). Yine Akder'e göre: “*Akdes Nimet Kurat Osmanlı inhisarcılığı yerine Selçuklu inhisarcılığına saplanmamış, 26 Ağustos 1071 ve 26-30 Ağustos 1922 zaferleri arasındaki korelasyonun zaman faktörü kadar kültür ölçüsünde de ortaklık tazammun eylediğine dikkat etmiştir*” (Akder, 1971: 923). Osman Turan (1971) ise Kurat'ın tarihçiliği hakkında şunları söylemektedir:

Merhumun tarihçiliği dar bir bölge ve bir devre sığmamış; Türklerin mazisi hakkında genişliğine ve derinliğine tetkiklere girişmiş, Altaylardan Balkanlara, İdil boylarından Türkiye'ye, Hunlardan Cumhuriyet devrine kadar uzanmış ve bu uğurda tükenmez bir enerji ile çalışarak pek çok eser vermiştir... Çalışmalarında daima milli beka ve yükseliş endişesi taşımış; fakat hiçbir zaman ilmi objektiflikten ve metotlardan uzaklaşmamıştır. (s. 30-33)

Tarih Öğretimi Hakkındaki Görüş ve Faaliyetleri

Kurat, tarih öğretimiyle ilgili çalışmalarda da bulunmuştur. Mesela bu doğrultuda dünya tarihçiliğinin önde gelen isimlerinden Arnold Toynbee'nin 1948 yılı Kasım ayında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde vermiş olduğu "Tarihin Anatomisi, Tarihten Neler Öğrenebiliriz? ve "Tarihin Işığı Altında Zamanımız" adlı konferanslarını Türkçeye tercüme ederek yayınlamış ve Türk tarihçilerinin ve okuyucuların hizmetine sunmuştur (Kurat, 1963).

Tarih öğretiminin ilmi ve milli ölçüler doğrultusunda olması hususuna sürekli vurgu yapan Kurat, zaman zaman tenkitlerde de bulunmuştur. "Düzeltilmesi Lazım Gelen Bir Ders Kitabı Hakkında" adlı yazısında, "Türk Tarih Tezi" esas alınarak hazırlanan bazı kitapları ele almış, bunların diğer millet ve devletlerin tarihine dair çok az ve karışık bilgiler içerdiğini, tarih kitaplarını yazarların sistemli tarih öğrenimi ve hazırlıklarının olmadığını, pedagojik açıdan yetersiz olduklarını belirtmiştir. Kurat ayrıca, 1942'de tek kitap sisteminin değiştirilmesiyle birlikte okullardaki tarih öğretimi hakkında yazılacak eserlerin içeriğinin nasıl olması gerektiği konusunun tartışılması gerektiğini belirterek bu konuyu gündeme getirmiştir (Kurat, 1947: 6).

Kurat, akademik tarih öğretimi hakkında bugün de tarih eğitimcilerinin üzerinde ısrarla durup uyarılarda bulunduğu "ezberci tarih" anlayışına karşı çıkmış ve üniversitedeki akademik tarih anlayışı ve öğretiminin nasıl olması gerektiğinden bahsetmiştir. Kurat'a (1943) göre:

Akademik tarih tahsili yapmak tarih vakalarını A'dan başlayarak Z'ye kadar okumak, birçok vakaları, yılları, şahıs adlarını ezberden öğrenmek değildir; üniversite tarih tahsilinde dünya tarihinin esas hatları hakkında umumi ve esaslı bir bilgi edindikten sonra, herhangi bir tarih sahası üzerinde müstakilen çalışabilecek bir duruma gelmek; araştırma usullerini öğrenmek ve müstakilen düşünebilecek bir dereceye çıkmak gayesi güdülmelidir. Tarih tahsilini yapan bir zatın hiç olmazsa Türkiye tarihinin kaynakları üzerinde doğrudan doğruya çalışabilmesi şarttır; ancak böyle olduğu takdirde muntazam tarih tahsilini yapmış olanlarla, tarih diletantları (amatör, zevk için ilgilenen kimse) arasında bir fark olur. (s. 83)

Tarih sahasında istenilen şekilde eleman yetişememesinin sebebini akademik tarih tahsilinin kurallarına riayet edilmemesi olarak gösteren Kurat'a göre: *"Yüksek tarih tahsili tam manasıyla akademik mahiyette olmalıdır... Üniversitede lise seviyesine inilmez. Yüksek tarih tedrisatı iyi bir lise bilgisi üzerine kurulmalıdır"* (Kurat, 1943: 82). Yine ona göre tarih mezunlarının çok olması önemli değil, iyi ve mükemmel olması önemlidir. Kurat bu konudaki düşüncesini şöyle ifade etmiştir: *"Yarım adam yetiştirmektense hiç yetiştirmemek daha hayırlıdır"* (Kurat, 1943: 82). Öğrencinin sadece alıcı (receptiv) durumda kalmaması gerektiğini belirten Kurat'a göre: *"talebenin yalnız hocanın okuttuğu dersleri dinleyip not tutması ve bunları ezberleterek imtihana girmesi yüksek tarih bilgisi için kâfi değildir"* (Kurat, 1943: 82)

Kurat, akademik tarih öğretiminin ağırlığını ilmi ölçülere tam manasıyla uygun olması kaydıyla seminer ve proseminer çalışmalarının oluşturması gerektiğini belirtmiş ve akademik tarih öğretimini "Ders Takrirleri" ve "Proseminer ve Seminer Çalışmaları" olmak üzere iki kısma ayırmıştır. Ders takrirleri, umumi ve hususi mahiyette olmak üzere iki şekilde işlenmelidir. Umumi dersler, her devrin karakteristik özelliklerini canlandıran dersler iken hususi dersler ise bir devrin en mühim kısmını ele alan derslerdir. Örneğin Kavimler Muhacereti, Haçlı Seferleri, Fatih Mehmet ve Devri [...] gibi (Kurat, 1943: 83). Kurat, proseminer ve seminer kısmı ile ilgili ise şunları söyler: *"Tarih disiplinini seçen her talebe ilk sömestreden itibaren proseminer çalışmalarına iştirak etmelidir. Proseminer çalışmaları haftada en az 2 saat olmalıdır; burada tarih disiplininin ana malzemesi ve ilk müracaat eserleri hakkında bilgi elde edilir"* (Kurat, 1943: 84). Kurat'ın söyledikleri günümüzde kanıt temelli öğrenme olarak üzerinde durduğumuz metoda uygun düşmektedir. Ayrıca Kurat, öğrencilere bu doğrultuda nasıl çalışma yaptırılacağından bahsetmiştir: *"Tarih sahasına ait yapılagelen neşriyat, en mühim kaynak külliyatı, müracaat kitapları, ansiklopediler, umumi ve hususi bibliyografya, tarih eserlerinin cinsleri gösterildikten sonra talebeye kaynaklarla doğrudan doğruya temas imkanı hazırlanır ve kaynak kritikleri usulleri üzerinde denemeler yapılır, Aşıkpaşazade tarihi bunlar için elverişlidir"* (Kurat, 1943: 84). Kurat'a göre akademik tarih tahsilinde tarihin yardımcı ilim dalları üzerine de talebelerin dikkati çekilmelidir. Kurat; Paleografya, Kronoloji, Nümizmatik, Diplomatik, Arkeoloji, Edebiyat, Coğrafya, Etnoloji, İktisat, Hukuk, Felsefe ve Yabancı Diller'i tarihi öğrenmek için mecburiyet hasıl eden disiplinler olarak görmüştür (Kurat, 1943: 85). Kurat, umumi ve hususi mahiyette muhtelif

tarih derslerini dinleyen, prosemner ve seminerleri yapan, tarihin yardımcı ilimlerini de takip eden bir öğrencinin yetişmemesi ve akademik tarih öğretiminin olmaması için hiçbir engel bulunmadığını ifade etmiştir. Tarih tahsilini akademik bir tarzda yapabilecek durumda olduğumuzu belirten Kurat, akademik tarih anlayışını başardığımızda tarih alanında yeni araştırmalarda bulunan ve özgün eserler yazan genç elemanlar yetiştirebileceğimizi belirtmiştir (Kurat, 1943: 88).

Sonuç

Öncelikle Kurat'ın, tarih ilmini sağlam bir zemine oturtmak istediğini belirtmek gerekir. Kurat, tarihi sağlam bir zemine oturtmaya çalıştığı gibi tarihçiliği de bu sağlam zemin üzerine inşa etmeye çalışmıştır. Keza tarih öğretimi noktasında da Kurat, bugün belki pek çok tarihçinin üzerinde durmadığı noktalara temas etmiştir. Bu bağlamda akademik dünyanın yeri geldiğinde üzülen tartıştığı "Akademik Tarih Öğretimi" konusuna temas etmesi, onun tarihçiliğe ne kadar hayati önem atfettiğini göstermektedir. Ayrıca Kurat'ın henüz tarih öğretiminin ülkede yeni yerleşmeye başladığı bir dönemde ders kitapları konusuna değinmesi ve bu konuda ciddi bir tenkitte bulunması, bir tarihçinin tarih öğretimi konusundaki hassasiyetini göstermesi açısından oldukça anlamlıdır. Günümüzde her ne kadar tarih ile tarih öğretimi ayrı olarak ele alınıyorsa da bu çalışma, Kurat gibi tarihçilerin bu iki noktaya (tarihçilik ve tarih öğretimi) bütüncül baktıklarını görmemizi sağladı. Esasen Kurat'ın Türk tarihçiliği ve tarih öğretimi konusunda belirttiği noktaların günümüzde de tartışılması oldukça dikkat çekicidir. Bu durum akademik tarihçiliğe aynı zamanda özeleştirici yapma noktasında da bir nevi açık kapı bırakmaktadır.

Akdes Nimet Kurat, yazdığı eserler, akademik faaliyetleri, görüşleri ve Türk tarihine bakış açısıyla Türk tarihçileri arasında özel bir yerde olmanın yanında "hoca" kimliği ile de tanınmaktadır. Kurat, Türk tarihçiliğine değerli bilim adamlarının kazandırılması noktasında da büyük katkı sağlamıştır. Prof. Dr. Osman Turan, Prof. Dr. Şerif Baştav, Prof. Dr. Ali Sevim, Prof. Dr. Yuluğ Tekin Kurat ve Prof. Dr. Fahrettin Kırzioğlunun yetişmelerinde emeği olan Kurat'ın bizzat asistan olarak aldığı öğrencileri; Prof. Dr. Reşat Genç, Prof. Dr. İsmail Aka,

Prof. Dr. Kâzım Yaşar Koprıman ve Prof. Dr. Melek Delilbaşı bugün hâlâ Türk tarihine ve tarihçiliğine hizmet etmektedir (Genç, 2007: 570; Kırcıoğlu, 1973: 41).

Bu çalışmada Akdes Nimet Kurat'ın tarih anlayışı, algısı, Türk tarihine ve tarihçilerine bakışı, akademik tarih öğretimi, ders kitapları, milli tarih anlayışı ve bunlarla ilgili söz ve uygulamalarına değinilerek onun Türk tarihçiliğindeki yeri belirtilmeye çalışıldı. Kurat'ın bilhassa tarih öğretimi ve tarihçilikle ilgili görüşleri günümüzde de Türk tarihçiliğinin önemli sorunlarından biri olması bakımından dikkat çekici olup, sorunun çözümü tarihçileri beklemektedir. Türkiye'de, tarih ilmine ve tarihçiliğe hizmet etmiş şahsiyetleri özellikle yeni neslin bilmesi, anlaması ve onları örnek alması gerekmektedir. Tarihçiler, Türkiye'de maalesef eserleri dışında tanınmamaktadır. Bu durum Türk tarihçiler dışında yabancı tarihçiler için de geçerlidir. Öğrencilerin, tarihi algılayıp yorumlayabilecek, tarihsel düşünme becerisi kazanmış, tarihçi gibi düşünebilen, birer "mini tarihçi" olarak yetiştirilmesi isteniyorsa, aynı zamanda onlara Türkiye'de tarihçiliğın geçirmiş olduğu serüven ve tarihçilerin anlatılması gerekmektedir. Böylece tarihçileri kendilerine örnek model olarak seçen öğrencilerin tarihe ve tarih öğretimine ilgi ve yaklaşımlarında *model öğrenme* şeklinde ifade edilen katkıları yapması mümkün olabilir.

Kaynakça

- Acun, F. (2010). "Tarihin İnşası Sürecinde Belge ve Kullanımı", *Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Tarihçilik ve Tarih Yayıncılığı Sempozyumu*. Ankara: (18–20 Mart 2010).
- Ata, B. (2002). "Tarih Derslerinde Dokümanlarla Öğretim Yaklaşımı" *Türk Yurdu*, (175), 80–86.
- Akder, N. (1971). "Prof. Dr. Akdes Nimet Kurat'ın Ardından Hatıralar ve Düşünceler", *Türk Kültürü*, (108), 913–927.
- Bloch, M.(2007). "Avrupa Toplumlarının Karşılaştırmalı Tarihi İçin", *Tarih, Tarihçi ve Annales Okulu İzinde*, der. Ali Boratav, İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Copeaux, E. (1998). *Tarih Ders kitaplarında (1931–1993) Türk Tarih Tezinden Türk-İslam Sentezine*, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Ersanlı, B. (2003). *İktidar ve Tarih*, İstanbul: İletişim Yayınları.

- Genç, R. (2007). "Prof. Dr. Akdes Nimet Kurat'ın Hayatı ve Eserleri", *Prof. Dr. Reşat Genç Makaleler*, Haz. Semih Yalçın, Uğur Ünal, Togay Seçkin Birbudak, 1, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Işıksal, T. (1971). "Örnek Bir Hoca", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, (48), 53–54.
- Kanlıdere, A. (2004). "Sovyet ve Türk Tarih Yazıcılığında Rusya Müslümanlarının Düşünce Tarihi", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2(1), 149–181.
- Koç, Y. (2011). "Yusuf Akçura", *Türk Yurdu*, (281), 67–71.
- Kırzioğlu, F. (1973). "Hocamız Prof. Dr. Akdes Nimet Kurat'ın Anısına", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, 13,(74–75–76), 41–45.
- Kurat, A.N. (1937). "Polonya Merkez Arşivinde Türkiye Tarihine ait Bazı Vesikalar", *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 9(52), 299–301.
- Kurat, A.N. (1943). "Akademik Tarih Tahsili, Proseminer ve Seminerlere Dair", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 1(2), 81–88.
- Kurat, A.N. (1947). "Düzeltilmesi Lazım Gelen bir Ders Kitabı Hakkında", *Bizim Türkiye Mecmuası*, 7, 6–7.
- Kurat, A.N. (1948). "Avrupa Kütüphanesi ve Arşivlerinde Tarihimizi İlgilendiren Vesikalar", *III. Türk Tarih Kongresi 5. Gün Tebliğleri*, 1948, Ankara: TTK Basımevi.
- Kurat, A.N. (1949). "İngiliz Devlet Arşivinde ve Kütüphanelerinde Türkiye Tarihine Aid Bazı Malzemeye Dair", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1–27.
- Kurat, A.N. (1952). "Göktürk Kağanlığı", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 10(1–2), 1–56.
- Kurat, A.N. (1953). "Milli Tarihimizin Değeri" *Türk Yurdu*, (234), 17–20.
- Kurat, A.N. (1971a). "Malazgirt Savaşına Ait Yazı ve Tetkikler", *Belgelerle Türk tarihi Dergisi*, (47), 68–72.
- Kurat, A.N. (1971b). "Ortaçağlar Mefhumu", *Bayrak Dergisi*, 18(4), 27–30.
- Sevim, A. (1971). "Prof. Dr. Akdes Nimet Kurat (1903–1971)", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, (48), 5–9.

Şanbey, C.Z. (1960). "Leopold Von Ranke Tarihçilere Yol Gösteren Bir Tarih Üstadı", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 18(34), 273–289.

Toynbee, A. (1963). "Tarih Konferansları", çev. Akdes Nimet Kurat, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, , 235–248.

Turan, O. (1971). "Bir Âlim ve İdealistin Kaybı", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, (48), 30–33.

Türk Kültürü, (1971). Kayıplar, " Prof. Dr. Akdes Nimet Kurat, (22.IV.1903-8.IX.1971)" (108), 945-949.

Yazılıtaş, N. (2003). "Prof, Dr. Akdes Nimet Kurat", *Prof. Dr. Kazım Yaşar Kopruman'a Armağan*, Ankara: Berikan Yayınevi.

Yazılıtaş, N. (1996). *Hayatı ve Eserleriyle Prof. Dr. Akdes Nimet Kurat*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Extended Summary

Russian Turks contributed a lot to development of history and historiography in Turkey. Akdes Nimet Kurat is one of those Russian Turks. Kurat, who was born in Tartary in 1903, came to Turkey in 1922 and began his initial studies in history under supervision of Fuad Koprulu. He traveled abroad many times to make investigations, and he studied sources related with Turkish history by learning language of the host country as well. Kurat, who was able to speak 9 foreign languages besides Turkish dialects, did many studies, including 23 books and 79 of those are scientific articles. Kurat, who perceived Turkish history as a whole, continued his works in this direction. Additionally effect of the environment where he was born shaped his historiography. Kurat stressed greatly on importance of sources at historical studies. In this case; he stated that historical studies must be conducted in the framework of scientific methods by using original documents and sources. concerning history education, Kurat was opposite to learn by memorizing and he explained how academic history history education should be.

In order to reach the sources he advised that teacher should take students to museums, libraries and archives. He objected to one-sided examination of sources and found it necessary that student should be introduced to works of historians who advocates

different views and from different nations. He maintained that approach would enable students make comparisons and reach better judgments. He also stressed on importance of field trips, local and oral history for students. Kurat saw history a medium where students 'take lessons'. According to Kurat student should raised in an understanding of national history. But he also warned that this national history should not be in contrast with scientific methods of historiography. Kurat believed that student should be given a strong base of history in high schools. He asserted that upon this base a detailed history education should be built in universities. According to Kurat university education should start with pro seminar courses where student are introduced to sources of specific areas and equipped to study those sources.

Kurat, who takes the attention not only due to his works but also due to his "hodja" identity, contributed a lot to academically growth of many academicians who have still been serving to Turkish historiography. In this study information about Akdes Nimet Kurat's life, academic studies, his ideas related to Turkish history and historiography were given, and some evaluations and suggestions were done.